

Централізована бібліотечна система для дорослих м. Одеси

Центральна міська бібліотека ім. І. Франка

Інформаційно-бібліографічний відділ

Злочинний ескапізм

до **20-річчя** з дня написання роману **Маркуса Френка Зузака**

«Крадійка книжок»

Одеса-2025

Маркус Френк Зузак – сучасний австралійський письменник. Створювати несподівані історії, що захоплюють з першого слова – нелегке завдання, з яким чудово справляється Маркус Зузак. Книги цього автора знаходять своїх читачів по усьому світу.

Маркус Френк Зузак народився 23 червня 1975 року в Сіднеї (Австралія). Його батьки - мати Ліза з Німеччини та батько Гельмут з Австрії були біженцями з післявоєнної Європи. В 1950-х роках вони емігрували до цієї незалежної федеративної держави. Всього родина має четверо дітей, крім Маркуса двох доньок та старшого сина. Маркус був найменшим із чотирьох дітей. Під час свого прибуття до Австралії, батьки не вміли читати чи писати англійською мовою, але робили все можливе, аби англійська стала рідною для їхніх дітей. Як говорить письменник в своїх інтерв'ю, саме батьки передали йому любов до читання і навчання, прививаючи пошану до нової культури, щоб діти не мали проблем зі спілкуванням. Це в результаті стало поштовхом до його літературного життя: «Я прочитав декілька книжок, і навіть не помітив перегортання сторінок. Тоді я подумав, що саме це хочу зробити зі своїм життям».

В підлітковому віці Маркус Зузак був досить самотнім, й в книгах його приваблювали саме такі персонажі. А в дорослому житті ця схильність допомагає йому в написанні нових книжок. Адже бути письменником, це вміти отримувати щастя, знаходячись на самоті. Улюбленим персонажем дитячих книг Маркуса був Груг – австралійський вигаданий персонаж, автором якого є Тед Прайор. Цей персонаж захоплюється навколишнім світом, а щоденні проблеми вирішує в незвичайний, але добрий спосіб. Так коли равлики почали їсти його капусту, Груг почав саджати більше капусти, аби вистачило йому і равликам.

Живучи далеко від батьківщини, батьки не забували своєї історії, тому діти виростили на їхніх розповідях. Мати розповідала, яка в шість років вперше побачила, як людей ведуть до концентраційних таборів, як можуть побити, якщо хтось наважиться подати їм трохи хліба, та про жах який вона відчувала від всього, що коїться. Батько Маркуса зневажав окупаційну владу і попри небезпеку ігнорував обов'язкові збори Гітлерюгенд. Тому хлопчик вже з дитинства знав, яким суперечливим може бути світ, але й в ньому є краплина доброти. Та сам Маркус Зузак, всупереч цьому, згадує, що він мав цілком звичайне австралійське дитинство, з братом та сестрами. Одним із найбільш палких його захоплень був серфінг, типовий вид дозвілля для Австралії. І згадуючи щасливі миті, називає теплий день 1987, день коли майбутній письменник осідлав свою першу хвилю.

Під час навчання в середній школі, 11-ти річний Маркус вперше у своєму житті зіткнувся з упередженнями людей, щодо німців часів Другої Світової війни. Так на одному зі своїх виступів, він згадує, що учнів його школи, які не хотіли ділитися своїми обідами, могли назвати «євреями». А коли на одному з уроків історії діти дізнались про нацистську партію та її злочини, один з його однокласників, не роздумуючи сказав, що літера Z, в слові Nazi (нацист)– означає Зузак. Ці події, нагадали йому про історії батьків з дитинства, які настільки сильно різнилися, що здавалося, були сказані різними мовами. Адже Маркус знав, що не всі німці підтримували чинний режим, були ті, що чинили опір і в складні часи, знайшли силу залишатися людьми. І саме для них, щирих та справжніх він згодом захоче написати книгу, якій судилося стати всесвітньовідомою.

Тим часом навчання продовжувалось, в подальші шкільні роки, Маркус та його брат Робб мали великий успіх в спорті, та навіть грали в місцевій команді з регбі. Та з роками спортивний запал Маркуса почав згасати, як згадує зараз його брат, досить типовою була ситуація, коли вся команда після тренування йшла до паба, а Маркус йшов додому і починав писати. Любов Маркуса Зузака до книги буде супроводжувати його протягом всього життя.

Школа в Енгадіні стане першим кроком його освіти і літературного життя. Навчаючись там 1991 року, в 16 років він пише першу свою книгу, довжиною вісім сторінок і як зізнається автор, вона могла б перемогти в конкурсі серед найгірших книг, але парубок не здавався. Як він говорить зараз, «починаючи писати, я починаю з написання восьми сторінок, котрі є невдалими. Та коли я повернуся до них наступного разу, я візьму звідти гарні думки і почну знову». Зузак закінчив Старшу школу Енгадіна, вищу освіту здобув в Сіднейському університеті, де вивчав переважно англійську філологію та історію. Після закінчення університету юнак деякий час працював учителем англійської мови у школі, де колись навчався сам. Увесь цей час він продовжує писати, відправляти свої роботи видавцям та отримувати безліч відмов. Тому коли зараз Маркус Зузак отримує питання, про поради для молодих письменників, то відповідає базуючись на своєму досвіді: «Не бійтеся поразки. Я зазнаю невдачі щодня. Я тисячі разів зазнавав невдачі під час написання «Крадійки книг» і тепер ця книга значить для мене все. Звичайно, я маю чимало сумнівів і пересторог щодо неї, але її ідеї як і інші, я вважаю, найкращими. Вони прийшли до мене, коли я працював, як тоді здавалося, безрезультатно. Невдача, була найкращим другом для мене, як письменника. Вона перевіряє, чи є у вас те, що потрібно, щоб дійти до кінця».

До того як стати письменником Маркус Зузак працював маляром, прибиральником, та як ми вже знаємо, вчителем англійської мови в середній школі. Тому автор, як ніхто знає, наскільки складним і заплутаним може бути шлях до успіху.

Маркус Зузак є автором шести книг, дві з яких стали міжнародними бестселерами, перекладені понад 30 мовами і перевидані в багатьох країнах. Критики з усього світу називають його літературним феноменом. Дебютний роман Маркуса Зузака «Андердог» побачив світ у 1999 році й був надрукований після 7 років відмов та сумнівів.

В книзі розповідається історія життя Кемерона Вулфа та його брата Рубена, які переживають тяжкі часи для своєї сім'ї. Продовження їхніх пригод відкриється вже у 2000 році в книзі «Боротьба з Рубеном Вульфом». Третя й остання книга в серії про сімейство Вульф «Коли пси забрешуть» побачила світ у 2001 році. В деяких країнах вона відома під назвою «Здобути дівчину».

Та найбільшу популярність Маркусу Зузаку, принесла книга **«Крадійка книжок»**. Книга була опублікована у 2005 році й затвердила свого автора як фаворита серед міжнародних шанувальників і критиків. Вона вже перекладена більш як 30 мовами, й протягом довгого часу є лідером серед книжок в багатьох країнах. Книгу називали «вибухом свідомості» і «найнезвичайним романом нового часу», вона була нагороджена різноманітними преміями: у 2009 році - Німецька премія за дитячо-підліткову літературу; 2008 — заохочувальний приз імені Ени Ноель в галузі дитячої літератури від Міжнародної ради з дитячої та юнацької книги (Австралія); 2007 — Премія ім. Майкла Л. Принца та другий приз від Асоціації бібліотечного обслуговування для підлітків; 2006 — Премія імені Кетлін Мітчелл.

Українською роман вийшов 2015 року у видавництві «Клуб сімейного дозвілля». У 2013 році роман Зузака був екранізований за участю британського режисера Браяна Персиваля.

Після видання «Крадійки книжок» протягом 13 років автор працює над новою книгою, що для сфери видавництва вважається вічністю. І він, і його дружина вже почали переживати, що книга так і не побачить світ, адже кожного разу він відмовлявся від друку і доопрацьовував книгу. Але «Глиняний міст» був оголошений видавцем як «найбільш очікувана книга десятиліття» і була видана у 2018 році. Як результат тяжкої, багаторічної праці з'явився складний австралійський епос. «Глиняний міст» – не продовження «Крадійки

книжок», це більш зрілий та складний твір, який безумовно вартий уваги читачів.

Після першої хвилі популярності, Маркус Зузак продовжує жити з дружиною і двома дітьми в південному передмісті Сіднею. Сімейний будинок Зузаків межує з національним парком, тож родина має змогу спостерігати все різноманіття австралійської фауни, від змії до кукабар, а також кенгуру, що часом навідують парк. Там, у своєму кабінеті з видом на садження ароматних евкаліптових дерев, працює Маркус Зузак. Простий та скромний, такий яким пам'ятає його дружина в перші місяці їхнього знайомства. Той хто, продовжує сумніватися в написаних ним книгах, але робить все, щоб писати краще.

А зараз, шановні колеги, зосередимося на романі.

«Крадійка книжок» переносить читачів до Німеччини 1939 року, де маленька дівчинка Лізель стикається з трагедією, яку раніше не зустрічала, з трагедією, яка шокує та змушує задуматись.

«Крадійка книжок» — книжка гіркою відчаю, неможливості змінити усе довкола, книжка боротьби та втрат. Твір розповідає про Голокост часів Другої Світової війни, вплив тоталітарного режиму Гітлера на людей, зображує події війни, знедолене воєнне дитинство, фізичні і духовні страждання. Роман пропонує читачеві замислитися над проблемами ставлення до людей під час тоталітаризму, особливостями сімейного та державного виховання. Читач на собі переживає емоції людей, які загнані в глухий кут, які не мають виходу, відчувають тваринний жах і бажання вижити. Книга торкається загальнолюдських тем: що таке дружба, кохання, сім'я, милосердя.

В основі твору – спогади батьків письменника про своє воєнне дитинство: бомбардування Мюнхена, потоки євреїв, що прямували у Дахау, голод і загибель рідних.

Слід зазначити, що твір побудований незвичайним чином – розповідь ведеться від імені Смерті, яка у автора є чоловіком. Смерть є досить розпливчастий образ, проте його присутність в романі відіграє важливу роль. Він розповідає про свою нелегку роботу і часто дає свої власні коментарі з приводу того, що відбувається в книзі. Попри свою величезну зайнятість, Смерть звернул увагу на одну маленьку дівчинку, з якою зустрічався неодноразово і кожного разу залишався під враженням.

Події роману переносять читача до Німеччині, починаючи з січня 1939 року. Простір, у якому живе головна героїня книги, дев'ятирічна дівчинка Лізель Мемінгер - Молькінг – маленьке містечко. Більший

простір – це вся Німеччина. Але Смерть розкриває ще один простір – космічний – уселюдський. Міфічний простір – це світ потойбічний, це Небо, куди Смерть відносить померлих.

Лізель Мемінгер дорослішає з розвитком сюжету. У неї нелегка доля: її батько, невідомим чином пов'язаний з комуністами, безвісти пропав, а мати не має можливості доглядати за дівчинкою та її братом, вона вирішує віддати дітей на виховання названим батькам, тим самим рятуючи їх від переслідування нацистської влади. По дорозі до нового будинку молодший брат Лізель, Вернер, вмирає важкою смертю від хвороби, що відбувається на очах у дівчинки, залишаючи тяжке враження на все життя. Брата Лізель ховають на кладовищі, де під час похорону могильник упустив книгу «Посібник гробаря», яку Лізель забрала собі. З того часу Смерть стал називати дівчинку «зłodійкою книг». Прочитавши книгу, вона вирішує написати свою історію, вона дивується, коли саме книжки і слова не просто почали мати якесь значення, а стали для неї всім.

Незабаром Лізель приїжджає до містечка Молькінг, до своїх нових названих батьків: Ганса та Рози Губерманн, які живуть на Гімелль-Штрассе (що в перекладі означає «Небесна вулиця»). Своїх дітей вони давно виростили, тому могли дозволити собі брати на виховання чужих за незначну плату. Роза була прачкою і прала багатим жителям міста, Ганс був маляром і ввечері грав в трактирах на акордеоні. Вони наказали називати їх мамою і татом відразу, як тільки Лізель у них оселилася. Роза зустрічає дівчинку не надто привітно, але Лізель незабаром звикає до тутешньої манери спілкування і зближується з названою матір'ю, зрозумівши внутрішню доброту Рози, приховану під нальотом брутальності. Прийомний батько Лізель, Ганс, терплячий і ніжний з Лізель і є першим дорослим, який зміг завоювати її довіру. Він постійно допомагає іншим, і часто робить це всупереч власним інтересам. З Гансом у дівчинки складаються прекрасні стосунки й настає повне взаєморозуміння. Крім того, Губерманн – антифашист, що грає важливу роль при розвитку подій. В школу її віддали в початкові класи, тому що дівчинка не вмiла читати. Через деякий час Лізель перевели в клас за віком. Проживаючи на Небесній вулиці, Лізель швидко заводить собі нових друзів, одним з яких стає Руді Штайнер, сусідський хлопчик, син багатодітного кравця, якому судилося стати її найкращим другом. З його світлим волоссям, блакитними очима, спортивними та інтелектуальними талантами, Руді є фізичним втіленням ідеального арійського юнака, але він має дивовижну чутливість і співчуття.

Руді не дають спокою лаври великого спринтера Джессі Овенса, темношкірого атлета, який розбив теорії нацистів про перевагу білої раси, завоювавши чотири золоті медалі на Берлінській олімпіаді. Але про свого кумира він, зі зрозумілих причин, може розповісти тільки Лізель. Друзі разом ходять до школи, грають у футбол, крадуть їжу від голоду – всі події свого життя вони переживають разом.

Дівчинка познайомилася і з дружиною бургомистра фрау Ільзою Герман, та відвела її у свою бібліотеку і давала можливість читати різні книги. Під час бомбардувань дівчинка читала переляканим людям книги, і ті заспокоювалися.

У міру розвитку сюжету Ганс вчить Лізель читати, виводячи букви фарбою на стіні підвалу. Читання настільки захоплює її, що вона починає красти книги, з неї виходить справжня «книжкова крадійка». Кожна з книг пов'язана з історією в житті дівчинки. Як нам уже відомо, першу книгу вона вкрала в снігу, на далекому від Молькінга цвинтарі. Другу – «Знизування плечима» – на площі у багатті, де нацисти спалювали сотні книжок «расово неповноцінних» авторів. Ще одну Лізель вкрала у води. Потім останню згадану в сюжеті книгу вона краде у власної пам'яті. Лізель пише книгу про своє життя, яку називає «Книжковий злодій».

У ході подальшого розвитку сюжету, Маркус Зузак розвиває думку про те, що книги для Лізель значать набагато більше, ніж здається. Вони вигодовують її душу, дають їй їжу для розуму і ґрунт для розвитку. Книги – єдина відрада в нелегкому житті дівчинки. Книги для Лізель – не просто заняття, це її порятунки, її серце. Для того щоб серце працювало, потрібна кров – стрічки, слова. Завдяки книгам Лізель починає розуміти, що мова може бути одночасно небезпечною зброєю контролю, як у випадку з нацистською пропагандою, і даром, який дозволяє їй розширити свій погляд на світ.

У кульмінаційній частині роману у Лізель з'являється новий друг – Макс Ванденбург, єврей-втікач, який тимчасово оселився у Губерманнів, що ховають його в підвалі власного будинку від нацистів. Батько Макса врятував Гансу Губерманну життя під час Першої світової війни й той вважає за потрібне повернути борг загиблому товаришеві, рятуючи його сина. Макс і Лізель зближуються, не помічаючи того. Поступово вони стають друзями, і Макс дарує Лізель книгу, що складається з його власних малюнків і написів. За іронією долі, Макс написав її, зафарбувавши сторінки книги Адольфа Гітлера «Моя боротьба». Між Максом і Лізель встановлюється духовний зв'язок, вони прив'язуються один до одного на все життя. 1942 року єврей все ж покидає будинок на Небесній вулиці, коли виникає

загроза його виявлення. Через якийсь час його ловлять і відправляють в концентраційний табір недалеко від Мюнхена. Коли Лізель побачила його в колоні заарештованих євреїв, що проходили через їхню вулицю, горю дівчинки не було кінця. Вона перестала читати книги, написавши Герман лист про причини свого вчинку. Герман подарувала їй книгу без слів, де дівчинка почала писати повість «Книжковий злодій».

Все життя Лізель пронизане подіями Другої Світової війни. У сюжеті роману відбивається все: ідея нацистів, гоніння євреїв, поділ німецького народу на дві половини – тих, хто вступив до НСДАП і тих, хто проти ідеології Гітлера. Губерманни показані як звичайна німецька родина, що не розділяє нацистські погляди, але водночас боїться сказати що-небудь проти, тому що наслідки можуть бути незворотними. Лізель – жертва свого часу. Дівчинка, яка ненавидить Гітлера, який занапастив всю її сім'ю (рідну, а згодом і названу), не може зробити зовсім нічого. Вона на власні очі бачить всі приниження, які припадають зазнавати людям, що не належать до арійської раси, і все це тяжким каменем лягає їй в душу.

Книга закінчується трагічно – вночі на Небесну вулицю були скинуті бомби й в живих залишається лише одна Лізель, яка в ту ніч сиділа в підвалі, де заснула, коли записувала свою історію. Лізель, якій на той момент вже п'ятнадцять років, забирає до себе мер з дружиною. Потім з війни повертається батько Руді Штайнера Алекс, який відкриває ательє і Лізель часто йому там допомагає. Там же її знаходить Макс, який повернувся зі звільненого концтабору.

В епілозі Лізель, будучи вже літньою жінкою, живе в Австралії в Сідней в оточенні чоловіка, дітей та онуків. Туди ж до неї навідується Смерть, який показує, що він знайшов її книгу. Перш ніж забрати Лізель Смерть повідомив їй свою найголовнішу таємницю: «Мене переслідують люди».

«Книжкова злодійка» – це погляд на гітлерівську Німеччину очима заляканих, напівголодних і зневірених людей. А записки головної героїні, книжкової злодюжки Лізель, настільки цікаві, що навіть Смерть зачитався ними. Однак це зовсім не історія про одну дівчинку. По суті, вона про всіх хлопчиків і дівчаток, які змушені виживати під час воєн, голоду, розрухи. І про всіх людей, які намагаються сховатися від смерті і насильства або хоча б відгородитися від них. А ще про те, що і сама Смерть у такі часи сильно втомлюється від своєї роботи.

«Книжкова злодійка» Зузака – одна з тих книг, які точно змінюють світ. І місцями грубуватий, навіть жорстокий гумор автора тільки

підкреслює загальну пронизливу правдивість нещадної реальності того часу.

Хоча Маркус Зузак – лауреат літературних премій за книги для підлітків і юнацтва, ця книга вже знайшла своїх читачів і серед дорослих, які знають: справжня надія непереможна навіть у злиднях, війні і болі.